

РОЗВИТОК СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

Коваль Лариса

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та фінансів
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»*

Панчук Олександр

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Приватного вищого навчального закладу
«Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Соціальне підприємництво – це бізнес-модель, яка поєднує економічну діяльність з досягненням соціальних цілей.

Основні характерні ознаки соціального підприємництва наступні [2]:

– підприємство має чітко виражену соціальну місію: допомога вразливим групам населення, інтеграція у суспільство людей з інвалідністю, ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, старших людей тощо; або вирішення інших соціальних проблем;

– прибуток не є самоціллю – він або більша частина доходів реінвестується у соціальну місію;

– самоокупність, фінансова стійкість: соціальне підприємство повинно мати бізнес-модель, яка дозволяє виживати на ринку, не залежати виключно від грантів чи добровільної допомоги;

– інноваційність: пошук нових шляхів вирішення соціальних проблем – через партнерство, співпрацю, впровадження новаторських підходів;

– залучення громади: спільна робота з місцевими жителями, органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями.

Важливо відрізнити соціальне підприємництво від традиційного бізнесу, корпоративної соціальної відповідальності чи благодійності. Воно поєднує бізнес та соціальну мету, а не просто має соціальні елементи як основу або маркетинговий хід.

Історичні передумови та міжнародний досвід є важливими для України. У західній Європі, Північній Америці та інших регіонах соціальне

підприємництво вже давно є важливою частиною екосистеми: кооперативи, соціальні кооперативи, підприємства, створені з метою інтеграції вразливих груп.

Україна переймає ці моделі та адаптує до умов своєї соціально-економічної та правової системи. Важливо, що міжнародна допомога, грантові програми, освітні ініціативи (тренінги, підручники) відіграють значну роль у формуванні перших кейсів і є підґрунтя для розвитку [1].

Законодавча база та державна підтримка в Україні ґрунтується на наступних позиціях.

На національному рівні існує портал «Дія.Бізнес», де зібрана інформація, консультації, поради щодо соціального підприємництва – як створити, як поєднувати соціальну й бізнес-складову.

Також є державні програми, які підтримують малий і середній бізнес, зокрема частково кредитування, компенсації, консультаційно-інформаційна допомога.

Наразі в Україні немає єдиного закону, який би чітко визначав і регулював соціальне підприємництво, визначав критерії, організаційно-правові форми, податкові пільги спеціально для таких підприємств. Це створює правову невизначеність і стримує масштабування.

Стан розвитку соціального підприємництва в Україні сьогодні фокусується на основних принципах:

1. Переваги та потенціал:

Соціальне підприємництво допомагає вирішувати гострі соціальні проблеми, особливо в умовах війни: внутрішньо переміщені особи, ветерани, люди з інвалідністю, діти-сироти, люди похилого віку.

Воно створює нові робочі місця, особливо для груп, які важко працевлаштуватися у звичайному бізнесі. Це також допомагає розвитку громад, локальної економіки.

Також отримано досвід успішних українських кейсів: підприємства, які виробляють продукцію особами старшого віку; ресторани чи бізнеси ветеранів; інноваційні сервіси [2].

2. Проблеми [5]:

Правова невизначеність: відсутність спеціального законодавства, чітких критеріїв, стандартів.

Фінансування: недостатність ресурсів, складність залучення кредитів на умовах, прийнятних для соціальних підприємств; залежність від грантів та донорської допомоги.

Інституційна підтримка: недостатня кількість навчальних програм, консалтингових центрів, мереж підтримки; потреба в методичній допомозі.

Інформованість: багато людей і громад не знають про можливості соціального підприємництва, або мають неправильне уявлення.

Ризики та нестабільність: економічні коливання, війна, інфляція, зміна нормативної бази, проблеми з логістикою тощо можуть суттєво вплинути на роботу соціального підприємця.

На Рівненщині локалізується соціальне підприємництво і проявляється через можливості та регіональні виклики сучасності. Так, діючі поточні програми та підтримка розгортають перспективи подальшого розвитку соціального підприємництва.

Програма розвитку малого і середнього підприємництва в Рівненській області на 2021-2023 роки. Включає напрямки, які можуть бути корисні для соціального підприємництва: навчально-методична та консультативна підтримка, розвиток інфраструктури бізнесу, спрощення процедур, кредитна підтримка, часткове відшкодування відсоткових ставок за кредитами [3].

Нова програма на 2024-2027 роки також передбачає такі можливості – особливо важливо, що змінюється порядок використання обласного бюджету на часткове відшкодування відсоткових ставок за кредитами суб'єктам малого і середнього підприємництва. [3]

Також є місцеві ініціативи, наприклад, конкурс соціальних проєктів від обласного благодійного фонду «Любіть Україну», з метою виявлення моделей соціального підприємництва, надання методичної та фінансової підтримки тим, хто має ідеї. [4]

Наприклад, ГО «Рівненська обласна ГО інвалідів «Соціальні ініціативи Рівненщини»» – організація, яка може бути або вже виступає як соціальний підприємець чи наближеним до такого формату [6].

Виробники соціально значущих продуктів на Рівненщині отримали можливість отримувати природний газ із обмеженою націнкою (25 %) – це пільга, яка сприяє зниженню витрат і може бути стимулюючим фактором для соціально значущих виробництв [3].

Мобільні соціальні офіси – ініціатива, яка демонструє, як можна наблизити соціальні послуги до сільських та віддалених громад. Хоч це не зовсім бізнес, але міри такого роду створюють середовище, в якому соціальні підприємства можуть взаємодіяти з владою і громадою [7].

Однак, існує багато проблем та викликів в Рівненській області щодо подальшого розвитку соціального партнерства:

1. Недостатня кількість успішних прикладів соціального підприємництва, які могли би слугувати шаблонами для копіювання.

2. Низька поінформованість у багатьох громадах про можливості, вимоги, процедури.

3.Обмеженість фінансування: хоча обласний бюджет і підтримка є, для соціальних підприємств потрібні специфічні інструменти – гранти, пільги, податкові стимули, доступ до дешевих кредитів.

4.Проблема з інфраструктурою підтримки: бізнес-інкубатори, консультаційні центри, коворкінги, хаби не завжди активно працюють або доступні для малих громад.

5.Складнощі з податковим, нормативним середовищем – загальні для країни проблеми поширюються і в регіоні.

На основі викладеного, вважаємо, що найбільш перспективними для Рівненщини є наступні напрями:

1. Формалізація статусу соціальних підприємств. Якщо б на обласному рівні прийняли регламент чи відповідні рішення, які б враховували специфіку соціального підприємництва (критерії, преференції, пільги), це могло б стимулювати більше організацій переходити до моделей, які чітко поєднують бізнес і соціальну місію.

2. Розвиток локальних хабів та центрів підтримки. Важливо, щоб у великих і середніх містах, а також у громадах були хаби, які пропонують консультації, навчання, грантові інформації, контакт із потенційними інвесторами або донорами.

3.Покращення фінансових інструментів:

– часткове відшкодування відсоткових ставок за кредитами (що вже є у програмах),

– субсидії або гранти для початківців,

– компенсації праці для соціально вразливих найманих працівників.

4.Залучення міжнародної допомоги, партнерств. Співпраця з міжнародними фондами, програмами, проєктами, які вже підтримують соціальне підприємництво. Такі партнери можуть приносити не лише кошти, але й знання, досвід, методики.

5.Освіта та просвітництво. Навчальні курси, тренінги, семінари – для підприємців, громад, органів місцевого самоврядування – щоб знати, як створити бізнес із соціальною місією, які юридичні аспекти, як планувати, як визначати соціальний вплив тощо.

6.Інноваційні моделі. Наприклад, соціальні підприємства у виробництві локальних продуктів із доданою вартістю (екологічно чисті продукти, ремесла, вироби місцевих майстрів), сервісів (догляд, реабілітація, психологічна допомога, освітні послуги), технологічних рішень.

7.Участь громадськості та співпраця з владою. Залучення громадян до ідей, планування, прозорість, партнерство з громадами (ОТГ) і районними органами влади.

Щоб соціальне підприємництво в Україні, і зокрема в Рівненській області, могло розвиватися більш системно й ефективно, можна запропонувати наступні заходи:

1. Законодавчі ініціативи:

- ухвалення закону про соціальне підприємництво для закріплення ряду правових категорій: визначення соціального підприємства; критерії; права і обов'язки; податкові пільги, стимули; порядок сертифікації, визнання.

- створення нормативів на рівні регіонів (областей) чи громад, для доповнення національного законодавства, враховуючи регіональний аспект та місцеві особливості.

2. Розширення фінансової підтримки:

- гранти, субсидії, мікрокредити з пільговими умовами;
- часткове чи повне відшкодування витрат, пов'язаних із працевлаштуванням осіб із вразливих груп населення;
- підтримка в закупівлях, тендерах (наприклад, преференції для соціальних підприємств).

3. Інституційна допомога й інфраструктура:

- створення або розвиток центрів підтримки підприємництва, інкубаторів, які спеціалізуються на соціальних підприємствах;
- навчальні програми і методичні матеріали для підприємців;
- налагодження мережі «менторів» соціального підприємництва.

4. Заохочення партнерства між секторами:

- залучення бізнесу і приватного сектора до співфінансування соціальних проєктів;
- громадських організацій;
- використання державно-приватного партнерства;
- співпраця з освітніми закладами (університети, коледжі) для дослідження соціального підприємництва як навчальної теми.

4. Оцінка соціального впливу і стандартів прозорості:

- впровадження показників, критеріїв соціальної віддачі, методів їх виміру;

- звітність для соціальних підприємств – фінансова і соціальна;
- прозорість взаємодії з донорами, громадами.

5. Підвищення обізнаності й культури соціального підприємництва:

- інформаційні кампанії;
- приклади успіху, їх популяризація (медіа, соцмережі);
- підтримка учнівської, студентської молоді у запуску соціальних ініціатив.

Соціальне підприємництво – потужний інструмент для сталого розвитку, соціальної справедливості та економічної активності. Воно може і має значно допомогти в умовах соціальних викликів, особливо коли держава, громади й бізнес діють спільно.

Рівненська область вже сформувала міцне підґрунтя для розвитку соціального партнерства: програми підтримки малого і середнього бізнесу, часткові відшкодування, конкурси на соціальні проекти, пільги для виробників соціально значущих продуктів. Але для того, щоби потенціал реалізувався, потрібна більша системність – законодавчі рамки, кращі фінансові інструменти, сильніші мережі підтримки, краща поінформованість, навчання і приклади успіху.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соціальне підприємництво: від ідеї до суспільних змін». – URL: http://eef.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Book_sotsialne-pidpryyemnytstvo_pidruchnyk.pdf.
2. Як розвивати соціальне підприємництво: особливості бізнесу та українські кейси – URL: https://hub.kyivstar.ua/articles/yak-rozvivati-soczialne-pidpryyemnicztvo-osoblivosti-biznesu-ta-ukrayinski-kejsi?utm_source=chatgpt.com.
3. Програма розвитку малого і середнього підприємництва у Рівненській області. – URL :https://www.rv.gov.ua/programa-rozvitku-malogo-i-serednogo-pidpryyemnictva-u-rivnenskij-oblasti?utm_source=chatgpt.com.
4. Стартує конкурс на кращий проект соціального підприємництва. – URL : https://rov.dcz.gov.ua/novyna/startuye-konkurs-na-krashchyy-proekt-socialnogo-pidpryyemnictva?utm_source=chatgpt.com.
5. [Соціальне підприємництво – сучасний тренд економічного розвитку](http://spne.ukma.edu.ua). URL : spne.ukma.edu.ua.
6. Рівненська обласна ГО інвалідів «Соціальні ініціативи Рівненщини». URL :<https://www.ua-region.com.ua/38417196>.
- 7.Для чого селянам Рівненщини «мобільні соціальні офіси»? URL : https://rivne.media/news/dlya-choho-selyanam-rivnenshchini-mobilni-sotsialni-ofisi?utm_source=chatgpt.com